

ДОСЯГНЕННЯ ТА ПРОРАХУНКИ ПЛАНОВО-АДМІНІСТРАТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВІСТЮ СХОДУ УКРАЇНИ

У статті розглядаються питання генези та становлення сучасної системи управління галузями промисловості східних регіонів України. Аналізуються витoki та детермінанти сучасної кризи промисловості, досліджуються закономірності й тенденції її розвитку, перспективи регіональної промисловості, опрацьовуються варіації та механізми модернізації традиційних галузей промислового виробництва. Напрацьовуються й формулюються основоположні засади оптимального втручання держави в процеси промислового виробництва. З огляду на історичний досвід прорахунків управління промисловістю формулюється інструментарій взаємовідносин держави та промислового бізнесу.

Ключові слова: історико-економічний аналіз, підприємство, промисловість, держава, регіон, регіональна економіка.

Постановка проблеми. Оцінка сучасного промислового потенціалу Сходу України й вироблення пропозицій із удосконалення регіональної економіки неможливі без ґрунтового історико-економічного аналізу підвалин становлення й розвитку промисловості на Донбасі і, насамперед, промисловості Луганщини. Знання базисних принципів функціонування промисловості залежно від політичних, соціальних й інших чинників дає можливість спрогнозувати варіанти розвитку й використати наявний багатівіковий досвід якнайпродуктивнішим чином уникнути в нинішніх реаліях небажаних негативних наслідків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням становлення та розвитку промисловості Донбасу присвячені роботи, зокрема, Г. Бакуєва, Б. Донцова, Г. Добрава, О. Дружиніної, В. Палило, В. Подова, Б. Розена, І. Тиме, Г. Якуша. Науковим підґрунтям роботи також є чисельні архівні документи, статистичні дані, емпіричні напрацювання відомих фахівців-економістів тощо.

Метою статті є виокремлення закономірностей та економічних й соціально-політичних аспектів становлення і розвитку промисловості Сходу України, а також виявлення тупикових шляхів розвитку економіки задля уникнення непродуктивних бюджетних капіталовкладень в промисловість.

Виклад основного матеріалу дослідження. Жовтнева революція й громадянська війна із її політикою воєнного комунізму в цілому негативно позначилися на

розвитку економіки, чисельності та складі населення міст Східної України. На початку двадцятих років минулого століття наш край постійно зазнавав серйозних економічних негараздів. У критичному стані знаходилися вугільна, металургійна, машинобудівна, хімічна галузі промисловості тощо, загрозливим стало повальне безробіття.

Провальні спроби нової влади ліквідувати ринкові відносини змусили правлячу партію дещо послабити тиск на суспільство й ознаменувати нову економічну політику (здійснювалася в 1921-1928 роках).

Відмова від диктату військового комунізму й перехід до Нової економічної політики майже одразу дав позитивні результати – почала відбудовуватися промисловість, неухильно почала зростали чисельність населення промислових регіонів, а, відповідно, й трудових ресурсів [2].

Запроваджені ринкові механізми, що були апробовані багаторічним досвідом, вже порівняно скоро дали перші відчутні результати: в 1927-1928 роках видобуток вугілля в Донбасі перевершив рівень 1913 року і склав 27,3 млн. тон, із яких шахтарями Луганського округу було видобуто 9,36 млн. тон, або більше ніж тридцять чотири проценти загально донецького вуглевидобутку.

Завдяки важкій і напруженій праці інженерів і робітників, були фактично заново відновлені виробничі потужності хімічної й скляної промисловості. Приміром, в 1921 році у Лисичанську був створений трест «Хімвугілля», до складу якого увійшли підприємства зазначених галузей, а

також рудо-ремонтні заводи і низка шахт. А Лисичанський завод «Донсода» вже у 1925-1926 роках за рівнем промислового виробітку кальцинованої соди досяг рівня виробництва 1913 року, причому в 1940 році даний завод виробляв близько сімдесяти процентів загальносоюзного виробництва соди [3].

Інший завод – «Пролетарій» (колишній склозавод Левингофського товариства). Був відновлений у 1922 році, а вже через три роки рівень його промислового виробництва в 2,6 разів перевищував показники 1913 року. До початку 1932 року була завершена реконструкція цього заводу, що дозволило повністю механізувати виробництво віконного скла.

Як свідчать дані офіційної статистики тих часів, відчутне зростання обсягів промислового виробництва радянської промисловості спостерігалось повсякчасно. Причому передові місця в загальнодержавному промислового виробництва по праву займали підприємства Донбасу.

В цілому у двадцяті – тридцяті роки промисловий потенціал Луганщини значно зріс, регіон став одним з найбільш розвинутих регіонів України. В 1940 році в області налічувалося 7460 промислових підприємств, а чисельність робітників і службовців в народному господарстві досягла майже півмільйона осіб [3].

Розвиток промисловості Східної України у період 1940-1950 років.

Перебування німецько-фашистських загарбників на Луганщині, окрім інших жахливих наслідків, мало тяжкі наслідки й для господарства краю в цілому: повністю зруйнованими і виведеними із ладу виявилися 314 шахт Наркомату вугільної промисловості і 213 шахти місцевої паливної промисловості з надшахтними будівлями і спорудами, на яких щороку видобувалося майже 40 млн. тонн вугілля. Спалено й зруйновано було 2558 виробничих будівель та споруд й 4760 житлових будинків. Загальні збитки окупації за щонайменшими підрахунками склали понад 17 млрд. крб. [4].

Відбудова промисловості Донбасу й відновлення економіки краю стали першорядними господарським, військово-

політичним та ідеологічним завданням для усієї країни [3].

22 лютого 1943 року, тобто лише через тиждень після визволення Ворошиловграда, Державний Комітет Оборони ухвалив Постанову «Про відбудову вугільних шахт Донбасу», яка зобов'язувала Наркомат вугільної промисловості СРСР вжити негайних заходів задля поновлення роботи найменш зруйнованих шахт та промислових підприємств у звільнених районах Ворошиловградської, Сталінської та Ростовської областей [6].

26 жовтня 1943 року Державний Комітет Оборони прийняв ухвалу «Про першочергові заходи з відбудови вугільної промисловості Донецького басейну». Згідно цього рішення, насамперед, передбачалася відбудова ста двадцяти основних шахт з довоєнним видобутком вугілля 90 тис. тон на добу, а в IV кварталі – 400 малих шахт із загальним видобутком 20 тис. тон вугілля на добу [6].

Щоб забезпечити шахти необхідним обладнанням та створити для них ремонтну базу, планувалося відбудувати протягом IV кварталу 1943 року та I кварталу 1944 року одинадцять заводів вугільного машинобудування, зокрема, Ворошиловградський ім. О.Я. Пархоменка та Варопільський. Тож уже до травня 1943 року в Ворошиловградській області працювали трести «Краснодонвугілля», «Фрунзевугілля», «Боковоантрацит», «Ворошиловград-вугілля» та Кіровське шахтоуправління, які об'єднували п'ятдесят дві шахти з добовим видобутком 3 тис. тон вугілля, або 87 тис. тон на місяць. Найбільше видобував вугілля трест «Фрунзевугілля» – 26406 тон на місяць (117,4 процентів плану), а найменше – Кіровське шахтоуправління – 950 тон (46,8 процентів плану).

Перший післявоєнний народногосподарський п'ятирічний план (1946-1950 роки) розвитку економіки Луганщини намітив повне відновлення і розвиток, передусім, вугільної, металургійної, машинобудівної, хімічної, електроенергетичної і інших галузей важкої промисловості. Загальний обсяг промислової продукції планувалося збільшити майже в чотири рази в порівнянні з 1945 роком. У 1946 році відновні

роботи розгорнулися на 75 гірничих підприємствах Луганщини з середньодобовим видобутком 52 тисячі тонн.

В повоєнні роки було суттєво збільшено виробництво гірничо-шахтного устаткування і машин. Це дозволило кардинально переозброїти низку підприємств більш потужнішими і найпродуктивнішими машинами, механізувати підготовчі роботи тощо [7].

Відновлення електроенергетики і вугільних підприємств області зумовило швидке відродження металургійних заводів. Це складно уявити, але темпи промислового відновлення, не зважаючи на усі труднощі, по істинно були вражаючими: на початок 1951 року середній корисний об'єм однієї доменної печі збільшився до 823 куб. м проти 716 куб. м у 1940 р. Підвищився коефіцієнт використання корисного об'єму доменних печей, зросло середньомісячне зняття сталі з квадратного метра мартенівських печей. Загальна продуктивність праці у чорній металургії України у 1950 році зростає у порівнянні з 1940 роком на третину [5]. Металургія Донбасу загалом вже у 1950 р. виробляла чавуну більше ніж у 1940 р. на 8,3%, сталі - на 2,3%, прокату - на 13,9%, сталейних труб - на 19,3%.

Швидкими темпами проходило відновлення машинобудівних заводів Луганська, Стаханова, Красного Луча. Так, Луганський завод вугільного машинобудування імені Олександра Пархоменко до кінця 1946 року не лише перевищив довоєнний рівень виробництва, але й освоїв випуск нових високопродуктивних машин для вугільної промисловості.

Таким чином, за роки четвертої п'ятирічки (першої післявоєнної) на Луганщині було відновлено і побудовано 1048 великих промислових підприємств. При цьому, валовий випуск промислової продукції за цей період збільшився в 3,7 разів, і в 2,2 разів зростає продуктивність праці.

Стан промислового виробництва на Донбасі у 1960 – 1980 роках. Темпи промислового росту, які були започатковані у другій половині сорокових – першій половині п'ятдесятих років, під кінець п'ятдесятих – початок шістдесятих дали

перші позитивні плоди. Промисловість регіону розвивалася найшвидкими темпами. Причому незважаючи на значне збільшення абсолютного обсягу виробництва, середньорічні темпи приросту продукції склали 10-13 процентів щороку.

Темпи розвитку промисловості супроводжувалися і серйозними якісними, структурними зрушеннями. Так, за період з 1917 по 1962 рр. обсяг промислового виробництва лише у Луганській області збільшився в 35 разів. За цей час видобуток вугілля виріс в 8,5 разів, виробництво продукції машинобудівної промисловості – в 166 разів.

Якщо прийняти усю продукцію радянської промисловості за 100 процентів, то доля продукції машинобудівних і металообробних заводів Луганської області в загальносоюзному виробництві виросла з 15,3 процентів в 1958 році до 19,6 процентів в 1962 році.

Найважливішою галуззю промисловості Луганської області залишався паливно-енергетичний комплекс. Слід зазначити, що лише у Луганській області й ті часи видобувалося стільки кам'яного вугілля, скільки його добувалося в усьому Радянському Союзі в 1932 році, або скільки добувалося в Українській РСР в 1949 році. Луганська область на той період видобувала значно більше вугілля, аніж такі розвинені капіталістичні країни як Франція (у 1960 році – 57,3 млн. т.), Японія (у 1960 році – 51,5 млн. т.) [1].

На початку 1970-х рр. намітилася тенденція до відставання від намічених планів зростання і продуктивності у вугільній, металургійній, лісовій і деревообробній, легкій, харчовій галузях промисловості, в капітальному будівництві, інших сферах промислового виробництва. Зокрема інтенсивна експлуатація промислових потужностей регіону призвела до того, що на початку 1970-х років екстенсивні методи розвитку вугільної галузі вже не давали відчутного результату, а самі темпи видобутку вугілля відчутно уповільнилися.

Більше того, з середини сімдесятих років виробнича інфраструктура вугледобувної галузі поступово стала приходити в занепад, розпочалося стрімке падіння об-

сягів вуглевидобутку й зменшення темпів приросту електроенергії.

Тому одним із першочергових завдань нової п'ятирічки (до 1975 р.) став прискорений розвиток вугільної промисловості Донбасу [1].

Позитивні зрушення відбулися вже доволі швидко: на початку сімдесятих років Донбас видобував найбільше вугілля всі роки існування басейну. В Донецькій області рекордний вуглевидобуток в 1971 році досягнув 107,1 млн. тон, причому шахти Ворошиловградської області видобули найбільші обсяги вугілля – близько 75 млн. тон.

Відзначаючи успіхи, досягнуті вугільною промисловістю Донбасу в досліджуваний період, мусимо чесно сказати, що це була фактично завершальна стадія розвитку вугледобування Донбасу. Пояснень тут декілька, і у першу чергу, несприятливе для Донецького регіону рішення союзного центру про розвиток вугільної промисловості у східному напрямку – освоєння нових вугільних басейнів з дешевим вугіллям Сходу СРСР, нафтових та газових родовищ Сибіру. З появленням альтернативних джерел енергії, колишня «всесоюзна кочегарка Донбас» фактично вичерпала себе.

Зміна державних господарських пріоритетів зумовила, передусім, скорочення інвестицій у розвиток гірничо-шахтного сектору економіки Донбасу. Держплан СРСР вже з кінця 1950-х років почав різко зменшувати обсяги капіталовкладень в вугледобування Донецького регіону. Нестача коштів обумовила значне уповільнення темпів реконструкції діючих шахт. Якщо 1959 р. реконструювалось 49 шахт, в 1966 р. – 29, то 1970 року – лише 7 шахт. Це, в свою чергу, спричинило падіння обсягів видобутку вугілля. Так, в 1965 році середньодобовий вуглевидобуток в одній шахті Донбасу становив 330–440 тис. тон, тоді як в Печорському басейні – 700 тис. тон, а у Кузбасі – майже 1 млн. тон.

Водночас зі скороченням капіталовкладень значно погіршилося матеріально-технічне забезпечення вугільної промисловості УРСР. Системними стали постійна нестача і перебої в поставках на шахти ре-

гіону транспортної стрічки, конвеєрів, кабельної продукції, труб, прокату чорних металів тощо.

Аналогічна ситуація мала місце і наступної п'ятирічки: із запланованих на 1976–1980 рр. 5,5 млрд. крб. капіталовкладень вугільна промисловість отримала лише 5,2 млрд. крб. тоді як за підрахунками фахівців на модернізацію вугільних шахт потрібно було щонайменше 7 млрд. крб.

Недостатнє інвестування вугільної промисловості призвело до уповільнення темпів шахтного будівництва. У першій половині сімдесятих років було закладено лише чотири нові шахти загальною потужністю 9 млн. тон – близько половини від запланованого.

У наступні роки темпи поновлення шахтного фонду ще більше сповільнилися: терміни спорудження нових шахт замість 5–7 років затягувалися до 15–20 років.

При цьому, у ті часи жодного шахта Донбасу не була побудована своєчасно, а на початку вісімдесятих років шахтне будівництво фактично було згорнуто [8].

В період 1981–1985 рр. для будівництва шахт виділили вкрай мізерні кошти – 12 процентів від потрібної суми інвестицій у вугільну галузь. Внаслідок цього залишилася невиконаним і програма шахтного будівництва на період другої половини вісімдесятих років (відповідно до якої передбачалося закласти 6 нових шахт і 3 збагачувальні фабрики), і затягнулися на незрозумілі строки терміни введення в експлуатацію шахт, що вже будувалися. Яскраве підтвердження тому – шахти «Самсонівська Західна» та «Суходольська – Східна» (Луганська область), котрі будувалися понад два десятиріччя [9].

Нестачу фінансових капіталовкладень й відсутність через це вагомих результатів розвитку промисловості влада намагалася компенсувати за рахунок заходів ідеологічної роботи, сподіваючись так само як у двадцяти–тридцять роки, а також у повоєнний час надихнути працівників на інтенсифікацію праці. Також із середини вісімдесятих років втілюються спроби ввести практику державного приймання виробленої продукції.

Проте упроваджені заходи позитиву не принесли. Радикальної зміни стану промисловості не сталося. Проблема полягала не стільки в працівниках, скільки в архаїзмах господарського управління на основі застарілої матеріально-технічної бази, де зношеність основних виробничих фондів складала від шістдесяті до вісімдесяти процентів.

Більше того, не маючи повного закінченого циклу виробництва, більшість підприємств випускали тільки напівфабрикати, але не готову продукцію.

Як результат, темпи економічного розвитку області все більше відставали від запланованих показників. Ставало усе більш очевидним, що замість централізованого керівництва з центру вже давно слід було впровадити ринкові економічні механізми.

В той же час, послаблення диктату центру, відносна свобода в діяльності підприємств спричинили розбалансування господарства і розпад економічних зв'язків. Погіршення показників в основних галузях виробництва області привело до бартеризації обміну між виробниками і розриву технологічних ланцюжків, ускладнило фінансовий стан й сприяло повальній інфляції. У магазинах почали виникати черги через дефіцит товарів першої необхідності. Зросло вивезення товарів за межі області, активізувався «чорний ринок». Уперше за післявоєнний час в 1990 році національний доход України зменшився на півтора процента. Стало зрозуміло, що можливості радянської системи господарювання себе повністю вичерпали.

Відзначені причини у сукупності з іншими чинниками визначили поступовий занепад промисловості Донбасу.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. Вугледобувна й металургійна промисловості – одні із найважливіших складових промислового комплексу Донбасу.

Аналізуючи розвиток зазначених галузей промисловості, стає очевидним,

що основні промислові об'єкти Донбасу були побудовані у тридцять років двадцятого століття і відновлені у повоєнний час. Сучасний, не побоїмося цього слова, плачевний стан гірничо-металургійного комплексу України є наслідком екстенсивного шляху його розвитку. Відновлені у радянські часи заводи до сьогодні морально й технічно вичерпали свій ресурс, тому вони логічно «програють битву» за світові ринки передовим підприємствам Заходу та азіатським металургійним гігантам. Це все одно що порівнювати модерновий атомний підводний човен із повоєнним радянським дизельним.

На жаль, досить тривалий час вітчизняний бізнес особливо не переймаючись питаннями модернізації, інновацій та екологічними чинниками, по суті «вижимав усі соки» з металургії практично не повертаючи нічого взамін. Наслідок наочний – за більшістю параметрів продукція вітчизняного металургійного комплексу є неконкурентною на світовому ринку, а вживається здебільшого як сировина або в найкращому випадку як напівфабрикат для перероблення закордонними металургами.

Можна прогнозувати майбутній варіант розвитку гірничо-металургійного комплексу України: далі буде концентрація виробництва, пов'язана зі створенням потужних холдингів, до складу яких будуть входити підприємства із виробництва продукції металургії, електроенергії, коксу, вугледобувні й гірничозбагачувальні комбінати та фабрики тощо.

В подальшому вітчизняні корпорації будуть переходити у власність більш потужним світовим корпораціям і т.д.

Слід зазначити, що значна частина цих процесів вже спостерігаються сьогодні й поступово набувають тенденцію до поширення.

2. На превеликий жаль, Україна як і колишній СРСР, і ще далі – Російська Імперія майже завжди в плані технічного оснащення й розвитку промисловості відставали від передових країн Заходу та

Південно-Східної Азії. Навіть під час промислового буму у Росії в XIX столітті іноземні інвестори впроваджували на російських металургійних гігантах технології, що використовувалися на Заході ще за 20-30 років до того. Парадоксальна ситуація – ми, не зважаючи на потужний потенціал промислового розвитку, завжди виявлялися в хвості розвитку технологій. Зарубіжному ж бізнесу стратегічно ніколи не було вигідно робити із нашої країни модернову.

Аналогічна ситуація й на зараз. Україна заповнилася продукцією, сировиною й промисловим обладнанням, призначеними для споживання відсталими країнами третього світу. За таких умов потрібен рушійним злам промислової ідеології – або обладнання найсучаснішого обладнання в наших традиційних галузях, або прорив у тих галузях, які є для України певною мірою візитівками, наприклад у галузях літакобудування й ракетобудування.

В іншому випадку, наша країна за старою «доброю» традицією буде плентатися в «обозі» цивілізації.

Література

1. История технического развития угольной промышленности Донбасса / А.Н. Щербань, С.В. Шухардин, Г.М. Добров и др. – К.: Наук. думка, 1969. – Т.2.

2. Історія народного господарства Української РСР: у 3 т., 4 кн. Т. 3: Розвиток соціалістичної економіки в період будівництва і вдосконалення розвинутого соціалізму (1938-80-ті роки). Кн.1: Будівництво економіки розвинутого соціалізму (1938-1960 рр.) / редкол.: гол. ред. І.І. Лукінов; відп. ред. Т.І. Дерев'янкін. – К.: Наук. думка, 1985. – 463 с.

3. Народне господарство Української РСР у 1982 році: стат. щорічник. – К.: Техніка, 1983. – 384 с.

4. Народное хозяйство Луганской области: стат. сб. – Донецк: Госстатиздат, 1963. – 196 с.

5. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам. Сборник до-

кументов за 50 лет. – М.: Политиздат, 1968. – Т. 8. – С. 869.

6. Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941-1945 / ред. В.И. Немятый. – К.: Политиздат Украины, 1985. – Т. 2. – 463 с.

7. Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза: в 3-х т. – К.: Политиздат Украины, 1975. – Т. 2. – 544 с.

8. Українська радянська енциклопедія / за ред. М. Бажана. – 2-ге вид. – К.: Гол. редакція УРЕ, 1974-1985. – 12 томів.

9. Якуша Г.Б. Промышленность Украинской ССР / Г.Б. Якуша. – К.: Техніка, 1989. – 216 с.

References

1. Istorija tehničeskogo razvitija ugol'noj promyshlennosti Donbassa / A.N.Shherban', S.V.Shuhardin, G.M.Dobrov i dr. – K.: Nauk.dumka, 1969. – Т.2.

2. Istorija narodnogo gospodarstva Ukrai'ns'koi' RSR: u 3 t., 4 kn. Т. 3: Rozvytok socialistyčnoj ekonomiky v period budivnyctva i vdoskonalennja rozvynutogo socializmu (1938-80-ti roky). Кн.1: Budivnyctvo ekonomiky rozvynutogo socializmu (1938-1960 rr.) / redkol.: gol. red. I.I. Lukinov; vidp. red. T.I. Derev'jankin. – K.: Nauk. dumka, 1985. – 463 s.

3. Narodne gospodarstvo Ukrai'ns'koi' RSR u 1982 roci: stat. shhorichnyk. – K.: Tehnika, 1983. – 384 s.

4. Narodnoe hozjajstvo Luganskoj oblasti: stat. sb. – Doneck: Gosstatizdat, 1963. – 196 s.

5. Reshenija partii i pravitel'stva po h?ozjajstvennym voprosam. Sbornik dokumentov za 50 let. – M.: Politizdat, 1968. – Т. 8. – S. 869.

6. Sovetskaja Ukraina v gody Velikoj Otechestvennoj vojny. 1941-1945 / red. V.I. Nemjatyj. – K.: Politizdat Ukrainy, 1985. – Т. 2. – 463 s.

7. Ukrainskaja SSR v Velikoj Otechestvennoj vojne Sovetskogo Sojuza: v 3-h t. – K.: Politizdat Ukrainy, 1975. – Т. 2. – 544 s.

8. Ukrai'ns'ka radjans'ka encyklopedija / za red. M. Bazhana. – 2-ge vyd. – K.: Gol. redakcija URE, 1974-1985. – 12 tomov.

9. Jakusha G.B. Promyshlennost' Ukrainskoj SSR / G.B. Jakusha. – K.: Tehnika, 1989. – 216 s.

Кудрина О. Ю.

Достижения и просчеты планово-административной системы управления промышленностью Востока Украины

В статье рассматриваются вопросы генезиса и становления современной системы управления отраслями промышленности восточных регионов Украины. Анализируются истоки и детерминанты современного кризиса промышленности, исследуются закономерности и тенденции его развития, перспективы региональной промышленности, прорабатываются вариации и механизмы модернизации традиционных отраслей промышленного производства. Нарбатываются и формулируются основополагающие принципы оптимального вмешательства государства в процессы промышленного производства. Учитывая исторический опыт просчетов управления промышленностью формулируется инструментарий взаимоотношений государства и промышленного бизнеса.

Ключевые слова: историко-экономический анализ, предприятие, промышленность, государство, регион, региональная экономика.

Kudrina O.

Achievements and failures of planning and administrative system of industrial management in the eastern part of Ukraine

The article considers the issues of origin and development of contemporary management system of East-Ukrainian regional industry sectors. It analyses the sources and determinants of the current industrial crisis, investigates the laws and tendencies of its development, as well as prospects of the regional industry. Besides, the article elaborates the variations and mechanisms for the modernization of traditional spheres of the industrial production, instills and formulates the fundamental principles of optimal government intervention in the process of industrial production. Taking into account the historical experience of managing the industrial failures, the leverage between the government and the industrial business is formed.

Keywords: historical and economic analysis, enterprise, industry, government, region, regional economy.

Рецензент: Заблодська І. В. – доктор економічних наук, професор, Директор Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Zablodskaya I. – Professor, Ph.D. of Economics, Director of the Institute of economic and legal research Lugansk branch National academy sciences of Ukraine, Luhansk, Ukraine.

e-mail: zablodin@yandex.ru

*Стаття подана
01.04.2014 р.*

